

ПРАВОВИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Гловюк Ірина Василівна

*доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ТЛУМАЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ФУНКЦІЙ ПРОКУРАТУРИ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Конституційні функції прокуратури регламентовано ст. 131-1 Конституції України, проте, кореляції із галузевим законодавством про прокуратуру та КПК України поки ще у цьому питанні немає. Отже, виникає питання, чи має прокурор повноваження оскаржити вирок в інтересах потерпілого у частині цивільного позову (крім ситуації, коли йдеться про неповнолітню, недієздатну або обмежено дієздатну особу). Відмітимо, що у доктрині після 2016 року цьому питанню уваги не приділено, а законодавство є суперечливим.

Стаття 131-1 Конституції України передбачає, що прокуратура здійснює представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом. За ст. 23 Закону України «Про прокуратуру», представництво прокурором інтересів громадянина або держави в суді полягає у здійсненні процесуальних та інших дій, спрямованих на захист інтересів громадянина або держави, у випадках та порядку, встановлених законом. Прокурор здійснює представництво в суді інтересів громадянина (громадянина України, іноземця або особи без громадянства) у випадках, якщо така особа не спроможна самостійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження через недосягнення повноліття, недієздатність або обмежену дієздатність, а законні представники або органи, яким законом надано

право захищати права, свободи та інтереси такої особи, не здійснюють або неналежним чином здійснюють її захист. Під час здійснення представництва інтересів громадянина або держави у суді прокурор має право в порядку, передбаченому процесуальним законом та законом, що регулює виконавче провадження, у тому числі подавати цивільний позов під час кримінального провадження у випадках та порядку, визначених кримінальним процесуальним законом.

Згідно з п. 12 ч. 2 ст. 36 КПК України, прокурор уповноважений пред'являти цивільний позов в інтересах держави та громадян, які через фізичний стан чи матеріальне становище, недосягнення повноліття, похилий вік, недієздатність або обмежену дієздатність неспроможні самотійно захистити свої права, у порядку, передбаченому цим Кодексом та законом. Проте, за ч. 3 ст. 128 КПК України цивільний позов в інтересах держави пред'являється прокурором. Цивільний позов може бути поданий прокурором у випадках, встановлених законом, також в інтересах громадян, які через недосягнення повноліття, недієздатність або обмежену дієздатність неспроможні самотійно захистити свої права. Прокурор, який пред'являє цивільний позов у кримінальному провадженні, повинен обґрунтувати наявність підстав для здійснення представництва інтересів громадянина або держави в суді, передбачених частиною четвертою статті 25 Закону України "Про прокуратуру". Для представництва інтересів громадянина в суді прокурор також повинен надати документи, що підтверджують недосягнення повноліття, недієздатність або обмежену дієздатність відповідного громадянина, а також письмову згоду законного представника або органу, якому законом надано право захищати права, свободи та інтереси відповідної особи, на здійснення ним представництва.

Отже, слід вказати, що, по-перше, КПК України містить різний перелік осіб, в інтересах яких прокурор уповноважений пред'явити цивільний позов (як видається, це зумовлено тим, що при внесення змін до ст. 128 КПК України корелюючі зміни до ст. 36 КПК України внесено не було); виходячи із положення ст. 24 Закону України «Про прокуратуру», що «Під час здійснення

представництва інтересів громадянина або держави у суді прокурор має право в порядку, передбаченому процесуальним законом та законом, що регулює виконавче провадження ... подавати цивільний позов під час кримінального провадження у випадках та порядку, визначених кримінальним процесуальним законом», випадки подання прокурором цивільного позову у кримінальному провадженні регламентуються виключно КПК України.

Разом з тим, слід врахувати деякі аспекти суперечливості чинного законодавства стосовно функцій прокуратури, адже у ст. 131-1 Конституції України вказано лише на функцію представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом (на відміну від ст. 23 Закону України «Про прокуратуру», яка передбачає представництво прокурором інтересів громадянина або держави в суді). Відмітимо також, що відповідні зміни до Конституції України було внесено Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2 червня 2016 року № 1401-VIII, проте, релевантних змін до Закону України «Про прокуратуру», які б привели норми закону у відповідність до Конституції України, не внесено. Це стосується і положень КПК України щодо пред'явлення прокурором цивільного позову в інтересах громадян.

Як вже зверталася увага, представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом, як конституційна функція прокуратури, ставить під сумнів можливість реалізації натепер та існування у майбутньому таких повноважень прокурора, як пред'являти цивільний позов в інтересах громадян. Адже п. 12 ст. 36 КПК передбачає, що прокурор уповноважений пред'являти цивільний позов в інтересах держави та громадян, які через фізичний стан чи матеріальне становище, недосягнення повноліття, похилий вік, недієздатність або обмежену дієздатність неспроможні самостійно захистити свої права. І хоча ст. 128 КПК суперечить цій статті, адже звужує повноваження прокурора у цій сфері (закріплюючи, що цивільний позов може бути поданий прокурором у випадках, встановлених законом, також в інтересах громадян, які через недосягнення повноліття, недієздатність або

обмежену дієздатність неспроможні самостійно захистити свої права), проте, натепер такі повноваження, існуючи у КПК, суперечать Конституції України. Хоча саме у кримінальному провадженні такі повноваження прокурора необхідні, а «підвести» їх під дві інші конституційні функції прокуратури ніяк не вийде [1, с. 25].

Отже, конституційне формулювання досліджуваної функції прокуратури є значно вужчим, аніж галузеве (на рівні Закону України «Про прокуратуру» та КПК України). Галузеве формулювання на рівні КПК України є суперечливим щодо кола осіб, в інтересах яких може бути пред'явлено цивільний позов. Зважаючи на те, що конституційне формулювання досліджуваної функції прокуратури є вужчим, аніж галузеве у частині представництва інтересів громадянина у суді, то у цій частині підлягає застосуванню положення ч. 3 ст. 2 Закону України «Про прокуратуру», що на прокуратуру не можуть покладатися функції, не передбачені Конституцією України.

Без сумніву, пред'явлення цивільного позову, його доведення, відстоювання у суді прокурором є проявом конституційної функції прокуратури - представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом. Як вже неодноразово зазначалося вище, про інтереси фізичних осіб не йдеться. Не розглядаючи доречність такого підходу, особливо у ситуації, яка зараз через неузгодженості галузевого законодавства із Конституцією України має місце, зазначимо, що немає підстав тлумачити зміст конституційної функції поширювально, а наявність вищезагаданих норм КПК України та Закону України «Про прокуратуру», які по суті тлумачать функцію прокуратури у попередній конституційній редакції, свідчить про недоліки нормотворчої діяльності.

Оскарження вироку у частині цивільного позову також є проявом конституційної функції прокуратури - представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом, оскільки є логічним продовженням пред'явлення цивільного позову, його доведення, відстоювання

у суді. Отже, у разі, якщо прокурор не має повноважень на пред'явлення позову, то він позбавлений повноважень і оскаржити вирок у частині цивільного позову.

Отже, системне тлумачення вимог ст. 131-1 Конституції України, ст. 2, 22, п. 3, 5 ч. 6 ст. 23 Закону України «Про прокуратуру», статей 3, 36, 425 КПК України дозволяє стверджувати, що прокурор не уповноважений подавати апеляційну або касаційну скаргу у частині цивільного позову (крім ситуації, коли йдеться про неповнолітню, недієздатну або обмежено дієздатну особу), зважаючи на те, що пріоритет має конституційна норма щодо змісту конституційної функції прокуратури – «представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом», яка наразі не включає представництво інтересів громадян.

Список використаних джерел:

1. Гловюк І. В. Прокурор у кримінальному провадженні: конституційна та галузева регламентація функціональної спрямованості діяльності. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 4. С. 20-26.

Ракіпова Інна Василівна

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу,
детективної та оперативно-розшукової діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»,*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ПОТЕРПІЛОГО НА ПРОЦЕСУАЛЬНУ КОМУНІКАЦІЮ У ЗВ'ЯЗКУ З ПРОВЕДЕННЯМ ДОПИТУ СВІДКА, ПОТЕРПІЛОГО ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ

З точки зору всебічності, повноти й неупередженості дослідження обставин кримінального провадження надзвичайно важливо, щоб потерпілий, його представник, законний представник, правонаступник брали активну участь в доказовій діяльності. Тому користування тягарем доказування, що «стає